

УДК 159.920.7:[965-12]

Івашкевич Ірина Владиславівна, здобувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна

e-mail: irenmiren@yandex.ru, Natasha1273@ukr.net

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА

Анотація

В статті виокремлено структурні компоненти професійної компетентності фахівців різних сфер діяльності. Запропоновано власне визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрито її структуру тощо. Зазначено, що професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий компонент; 2) когнітивний компонент; 3) соціальний компонент; 4) аксіологічний компонент; 5) аутопсихологічний компонент.

В статті охарактеризовано структуру мотиваційно-цільового компоненту професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, який включає: мотивацію виконання юридичної діяльності; мотивацію досягнення успіху; здатність ставити цілі власної діяльності та їх досягати; професійне самовизначення, що є критерієм здійснення успішної професійної діяльності; професійну спрямованість як психологічну орієнтацію студента на професійну діяльність, що включає змістову та мотиваційну сторони; професійну готовність як стан студента, який характеризується науково-теоретичною, психологічною, юридичною, фізичною готовністю тощо.

Визначено, що когнітивний компонент професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності передбачає сформованість у людини знань, вмінь та навичок, професійно значущого досвіду тощо, а також висвітлює розвиток здатності спеціаліста до використання цих знань, вмінь та навичок, фреймів професійно значущого досвіду на практиці.

Зазначено, що до структури соціального компоненту професійної компетентності юриста належать комунікативна компетентність, емоційно-експресивні особливості особистості та моторно-вольові якості фахівця. Визначено, що базовими підструктурними елементами аутопсихологічного компоненту є професійне самовизначення та самоактуалізація юриста, які в загальному вигляді можуть бути описані як тривалий процес розвитку ставлення людини до своєї професії і до самого себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності або професіоналу.

***Ключові слова:** професійна компетентність, мотиваційно-цільовий компонент, когнітивний компонент, соціальний компонент, аксіологічний компонент, аутопсихологічний компонент.*

Ивашкевич Ирина Владиславовна, соискатель кафедры возрастной и педагогической психологии Ровенского государственного гуманитарного университета, г. Ровно, Украина

СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЮРИСТА

Аннотация

В статье описаны структурные компоненты профессиональной компетентности специалистов различных сфер деятельности. Предложено собственное определение профессиональной компетентности специалиста юридической сферы деятельности, раскрыто её структуру с учётом анализа научной литературы. Указано, что профессиональная компетентность юриста состоит из следующих компонентов: 1) мотивационно-целевого компонента; 2) когнитивного компонента; 3) социального компонента; 4) аксиологического компонента; 5) аутопсихологического компонента.

В статье предложена характеристика структуры мотивационно-целевого компонента профессиональной компетентности специалиста

юридической сферы деятельности. Данный компонент состоит из: мотивации выполнения юридической деятельности; мотивации достижения успеха; способности формулировать цели своей деятельности и их достигать; профессионального самоопределения, которое является критерием осуществления успешной профессиональной деятельности; профессиональной направленности как психологической ориентации студента на исполнение собственной профессиональной деятельности, которая состоит из содержательного и мотивационного аспектов; профессиональной готовности как состояния студента, которое характеризуется научно-теоретической, психологической, юридической, физической готовностью.

Было показано, что когнитивный компонент профессиональной компетентности специалиста юридической сферы деятельности предполагает наличие у человека знаний, умений и навыков, профессионально значимого опыта, а также определяет развитие способности специалиста к использованию этих знаний, умений и навыков, фреймов профессионально значимого опыта на практике.

Подчёркнуто, что в структуру социального компонента профессиональной компетентности юриста включены коммуникативная компетентность, эмоционально-экспрессивные особенности личности и моторно-волевые качества специалиста. При этом базовыми подструктурными элементами аутопсихологического компонента являются профессиональное самоопределение и самоактуализация юриста, которые в общем виде могут быть описаны как достаточно длительный процесс развития отношения человека к своей профессии и к самому себе как потенциального или реального субъекта профессиональной деятельности или как к профессионалу.

Ключевые слова: *профессиональная компетентность, мотивационно-целевой компонент, когнитивный компонент, социальный компонент, аксиологический компонент, аутопсихологический компонент.*

Ivashkevych Iryna Vladyslavivna, Applicant at the Department of Pedagogical and Age Psychology of Rivne State University of the Humanities, Rivne, Ukraine

THE STRUCTURE OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF A LAWYER

Summary

The article deals with the problem of determining the structural components of the professional competence of specialists in different spheres of professional activities. The author of the article proposed a definition of the professional competence of a specialist of legal scope, disclosed its structure. It was indicated that the lawyer's professional competence consisted of the following components: 1) a motivational target component; 2) a cognitive component; 3) a social component; 4) axiological component; 5) auto-psychological component.

The author of the article describes the structure of a motivational target component of the professional competence of a specialist of legal scope, which includes: a motivation to perform legal activities; a motivation to succeed; the ability to set goals and to achieve them; professional self-determination, which is the criterion for successful realization of the professional activity; professional orientation as a psychological orientation of students performing professional activities, including contextual and motivational sides; professional readiness of students as a condition characterized by scientific, theoretical, psychological, legal and also by physical readiness.

It was determined that a cognitive component of the professional competence of a specialist of legal sphere of the activity involved the development of knowledge, abilities and skills of the person, significant professional experience, and also highlighted the development of the ability to use these knowledge and skills, frames of the professional experience in practice.

It was noted that the structure of social component of the professional competence of the lawyer consisted of communicative competence, emotional and

expressive peculiarities of the person and the characteristics of motor-volitional sphere of a specialist. In the article it was determined that basic substructural elements of auto-psychological component of the professional competence of the lawyer were: a professional self-determination and self-actualization of a lawyer, which in general could be described as a long process of person's attitude to his/her profession and to himself/herself as a (potential or real) subject of the professional activity or professionalism in a whole.

Keywords: *the professional competence, a motivational target component, a cognitive component, a social component, axiological component, auto-psychological component.*

Вступ. Значні перетворення в основних сферах нашого життя, зміни в суспільній свідомості істотно порушили питання про нову реформу судової системи. Основи правосуддя не відповідають вже сучасним потребам суспільства. Незадоволеність діяльністю судів зумовлюється, насамперед, тим, що за своєю суттю вони є керованими елементами загальної адміністративно-командної системи. В суспільстві поширюється недовіра до судової системи. Тому на сучасному історичному етапі гостро постає питання створення незалежної судової влади, здатної надійно захищати права людини і громадянського суспільства.

На даний час в Україні проводяться реформи в усіх сферах суспільства, в тому числі – і в судовій системі. Ефективна судова система ґрунтується на принципах незалежності, доступності, верховенства права, справедливості і професіоналізму суддів.

Недовіра до судів і суддів у суспільстві нерідко досягає критичних позначень. В останній час ми побачили випадки притягнення до кримінальної відповідальності не тільки деяких суддів, але і прокурорів. На цьому історичному і політичному фоні набуває актуальності питання формування професійної компетентності майбутніх працівників правової і судової системи Української держави. Від майбутніх юристів багато в чому

буде залежати, якою стане Україна в ході реформування – корумпованою, відсталою, чи правовою і сучасною.

Набуття професійної компетентності завжди було одним із найважливіших завдань, які постають перед вищими навчальними закладами, адже саме компетентність є найважливішою складовою професіоналізму, якого, як ми бачимо, так не вистачає у вищевказаній сфері діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій царині досить багато праць присвячено проблемам професійної компетентності та питанням підготовки юристів у ВНЗ. Серед них – праці відомих психологів, педагогів та юристів (Л.М. Мітіна, Г.К. Селевко, В.О. Сластьонін, М.А.Чошанов). Також були вивчені та досліджені проблеми формування професійної культури майбутніх юристів (А.В.Хуторської), визначені соціально-психологічні чинники становлення комунікативної культури майбутнього юриста в процесі професійної підготовки (М.Є.Бершадський), а також є дослідженою проблематика формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності (В.О.Сластьонін).

Професійна компетентність майбутніх юристів, насамперед, представляє собою сукупність набутих вмій, навичок, здобутих у процесі навчання загальних та спеціальних знань. Але нагальними також є питання особистісного ставлення до обраної професії, об'єктивного та суб'єктивного усвідомлення відповідності її базовим критеріям. Недостатньою мірою дослідженими залишаються питання психологічних умов та чинників становлення професійної компетентності у студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

На жаль, питання структури професійної компетентності юристів, а також психологічних особливостей становлення професійної компетентності майбутніх юристів не було предметом спеціальних, в тому числі – емпіричних – досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення даної проблеми, виникає суттєва

необхідність її спеціального аналізу як в теоретичному, так і в експериментальному плані.

Отже, зважаючи на актуальність даної проблеми **завданнями** нашої статті є:

1. Виокремити структурні компоненти професійної компетентності фахівців різних сфер діяльності.
2. Запропонувати власне визначення професійної компетентності фахівця юридичної сфери діяльності, розкрити її структуру тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення професійної компетентності спеціаліста пропонує А.В.Кайдаш. Науковець вважає, що професійна компетентність – це якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує одночасно або послідовно його фізичні, психічні та духовні потреби, які відповідають вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаній службовій посаді тощо [3].

Аналіз різних теоретичних концепцій дозволив І.В.Гришиній виокремити структурні компоненти професійної компетентності керівника школи:

- ◆ здатність до управлінської діяльності;
- ◆ готовність до виконання різноманітних управлінських функцій;
- ◆ професійно значущі вміння;
- ◆ професійно значущі якості особистості, що забезпечують ефективність управлінської діяльності. Загалом поняття «професійна компетентність» розглядається науковцем як категорія динамічна, що постійно розвивається, яка залежить від конкретної соціальної ситуації [2, с. 70-71].

Дослідження, проведені в лабораторії організаційно-педагогічних проблем під керівництвом Є.П.Тонконової, дозволили виявити компоненти професійної компетентності сучасного керівника, до яких відносяться:

- ◆ гуманітарна культура;
- ◆ гуманістична орієнтація особистості та діяльності;

- ◆ системне мислення (системне бачення об'єктів управління, проблем школи, управлінських ситуацій);
- ◆ здатність до ефективних дій в нестандартних, нових педагогічних ситуаціях;
- ◆ володіння сучасними інформаційними технологіями;
- ◆ комунікативна культура;
- ◆ інформаційна культура;
- ◆ здатність до інтеграції позитивно значущих компонентів історичного та особистісного досвіду [8].

Вивчаючи особливості формування професійної компетентності заступника директора школи із навчально-виховної роботи, В.І.Ростовська пропонує власний варіант розуміння складових професійної компетентності, до яких відносяться інтеграційні характеристики того типу професії, яка належить до системи «людина-людина», особистісні якості, теоретична обізнаність як у педагогічній науці, так і в науці управління, практична готовність до здійснення діяльності та здатність до постійного самовдосконалення [5, с. 15].

Базуючись на інтеграційних характеристиках типу професії фахівців митних органів, О.В.Миропольська запропонувала три ключові професійні компетентності митників та їхні складові (компетенції):

- структурно-особистісна компетентність (професійні знання; оперативність мислення; самостійність);
- функціонально-особистісна компетентність (готовність до дій, ініціативність; працездатність і витривалість; відповідальність);
- діяльнісно-процесуальна компетентність (здатність до лідерства; накопичення та творчого застосування професійного досвіду; професіоналізм у керівництві роботою підрозділу) [4, с. 11].

Стосовно даної концепції, ми дещо не погоджуємося з назвами компетентностей, а саме з їх «особистісним» найменуванням, адже професійна компетентність, на нашу думку, вже є за своєю суттю

особистісним новоутворенням, тому вживання термінології, ми вважаємо, має бути більш коректним.

У деяких концепціях хоча й не виокремлено інтегровані складові професійної компетентності, але виділено такі її структурні компоненти, що наголошують на особистісному «наповненні» професійної компетентності, підкреслюють її унікальність для кожного конкретного індивіду. Так, М.А.Чошанов в структурі професійної компетентності фахівця виділяє наступні компоненти:

1) мобільність знання (тобто, його постійне оновлення, оволодіння новою, невідомою інформацією для успішного застосування в певних умовах виконання професійної діяльності);

2) гнучкість мислення (фахівець повинен не тільки знати сутність проблеми, а й уміти її практично розв'язувати, застосовуючи при цьому, залежно від обставин, метод, найбільш доцільний щодо даних умов в даний час);

3) критичність мислення (тобто, здатність обирати найбільш оптимальне рішення, аргументовано відкидати помилкові судження, піддавати сумніву ефектні, але не ефективні рішення тощо) [9, с. 22-24]. В концепції М.А. Чошанова йдеться про характеристики творчого мислення (гнучкість та критичність мислення). І хоча творче мислення може бути одним з компонентів професійної компетенції фахівця певної галузі діяльності, самі по собі характеристики творчого мислення не можна відносити до структурних компонентів професійної компетентності, адже це – різні за психологічною сутністю поняття, структуру яких слід описувати ретельно, зважаючи на приналежність кожної дефініції до певної психологічної категорії.

Ми вважаємо, що професійна компетентність є особистісним новоутворенням особистості студента, що структурно складається з компонентів, які, у свою чергу, вміщують складові, що у своїй сукупності визначають певну психологічну категорію, яка так чи інакше детермінує

становлення професійної компетентності фахівця. Отже, професійна компетентність юриста складається із таких компонентів: 1) мотиваційно-цільовий компонент; 2) когнітивний компонент; 3) соціальний компонент; 4) аксіологічний компонент; 5) аутопсихологічний компонент.

Охарактеризуємо кожен компонент більш детально. Отже, **мотиваційно-цільовий компонент** включає:

- мотивацію виконання юридичної діяльності;
- мотивацію досягнення успіху;
- здатність ставити цілі власної діяльності та їх досягати;
- професійне самовизначення, що є критерієм здійснення успішної професійної діяльності;
- професійну спрямованість як психологічну орієнтацію студента на професійну діяльність, що включає змістову та мотиваційну сторони;
- професійну готовність як стан студента, який характеризується науково-теоретичною, психологічною, юридичною, фізичною готовністю тощо.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є **когнітивний компонент**, який передбачає сформованість у фахівця знань, вмінь та навичок, професійно значущого досвіду тощо, а також висвітлює розвиток здатності спеціаліста до використання цих знань, вмінь та навичок, фреймів професійно значущого досвіду на практиці. Когнітивний компонент вміщує як загальнопрофесійні знання, вміння й навички, якими має володіти кожен фахівець, не обов'язково юридичної сфери діяльності, так і спеціальні знання, вміння й навички, притаманні спеціалістам юридичної сфери діяльності. Отже, до загальнопрофесійних компетенцій відносимо:

- достатній рівень загальнопрофесійних знань;
- здатність аналізувати набуті знання, вміти самостійно здобувати нові знання, використовувати їх у своїй практичній діяльності;
- здатність розмірковувати над своїми діями і орієнтуватися на набуту інформацію під час прийняття виваженого рішення;

- уміння застосовувати добре відомий метод в змінених та екстремальних соціальних умовах;
- уміння знаходити більш дотичний до даної професійної ситуації метод розв'язання проблеми;
- уміння здійснювати професійну діяльність в умовах вибору і прийняття альтернативних рішень;
- уміння спростовувати хибне рішення, вміння ставити під сумнів свої дії та вчинки інших;
- здатність обирати більш раціональні стратегії виконання діяльності та розв'язання професійних задач;
- здатність до прогнозування шляхів розв'язання проблем та задач;
- критичність мислення;
- інтелектуальність;
- здатність до ампліфікації та генералізації знань і легкість експлікації їх на практиці.

Спираючись на дослідження М.Л.Смульсон щодо розвитку інтелекту особистості [7], на теоретичні та практичні здобутки М.Л.Смульсон, М.М.Назара, Н.М.Мехтіханової щодо становлення у індивіда ментальних моделей, які залежать «...від специфіки когніцій та метакогніцій суб'єкта, семіотичної системи, якій надається перевага, специфіки мови і мовлення, а також децентраційних складових інтелекту» [6], до інтелектуальних якостей фахівця відносимо:

- уміння обрати з великої кількості інформації саме ту, яка, на думку юриста, є необхідною для розв'язання даного завдання чи задачі;
- уміння бачити кілька можливих шляхів розв'язання завдання чи задачі і подумки обирати найбільш ефективний, знаходити нові незвичайні рішення тощо;
- здатність зрозуміти сутність протиріч, властивих даній проблемі;

- здатність прийняти правильне, оптимальне рішення за умов нестачі необхідної інформації, її суперечливості, а також відсутності часу на її осмислення та тлумачення;

- здатність розглянути проблему з кількох різних точок зору (встати на позицію іншої людини тощо);

- прогнозування наявності проблеми у ситуаціях, в яких здається, що все вже є вирішеним;

- здатність до впізнавання факту за невеликою кількістю ознак.

В якості показників інтелектуальної зрілості (вихованості) розглядаються характеристики індивідуального світогляду (або характеристики типу репрезентації того, що відбувається). Це – такі характеристики, як:

- широта світогляду фахівця;
- гнучкість і багатоваріантність оцінок того, що відбувається;
- готовність до прийняття неоднозначної, суперечливої інформації;
- вміння осмислювати те, що відбувається, з огляду на минулі події (причини) та майбутні наслідки;

- орієнтація на виявлення істотних, об'єктивно значущих аспектів події, що відбувається;

- здатність мислити в категоріях ймовірного в межах ментальної моделі «це було б так, якби»;

- здатність подумки фіксувати свою увагу на певному конкретному явищі в контексті його цілісних зв'язків з великою кількістю інших явищ і т. д. [3, с. 206].

З урахуванням показників інтелектуальної зрілості в межах когнітивного компоненту професійної компетентності юриста на першому плані поряд зі знаннями, вміннями і навичками фіксуємо базові інтелектуальні якості особистості, такі як: компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція і унікальність мислення особистості.

Також у дипломованого спеціаліста юридичної сфери діяльності мають бути на високому рівні сформовані особливості пам'яті, а саме:

- пам'ять на зовнішність та поведінку людини;
- здатність чітко відтворювати інформацію в потрібний момент;
- здатність легко запам'ятовувати словесно-логічний матеріал (терміни, прізвища);
- пам'ять на колір, форму, величину, рух, розташування об'єктів, предметів;
- здатність точно передати інформацію, яку було почуто лише один раз.

Також фахівець має бути уважним та спостережливим, тобто у нього повинні бути на належному рівні сформовані вміння та здатності, а саме:

- вміння помічати незначні (малопомітні) зміни в досліджуваному об'єкті;
- здатність швидко переключати увагу з одного виду діяльності на інший;
- здатність досить тривалий час зберігати стійкість уваги, незважаючи на втому і сторонні подразники;
- здатність помічати зміни в навколишньому середовищі, спеціально не зосереджуючи на них увагу.

До спеціальних знань, вмінь та навичок юриста відносимо:

- *юрист має знати:* види правопорушень та вимоги щодо юридичної відповідальності; поняття і склад адміністративного правопорушення, порядок залучення до адміністративної відповідальності та види адміністративних покарань; поняття і склад злочину, підстави притягнення до кримінальної відповідальності; порядок укладання цивільно-правових договорів, вимоги щодо їх змісту, види договорів, принципи виконання цивільно-правового договору; форми захисту прав громадян та юридичних осіб; види і порядок цивільного судочинства, основні етапи цивільного процесу; трудові права і обов'язки працівників і роботодавців, види трудових

договорів, зміст трудової дисципліни, порядок розв'язання трудових спорів; виконавче виробництво; основні правила професійної етики та прийоми ділового спілкування в колективі; систему документаційного забезпечення управління; основи бізнес-планування;

- *юрист має вміти*: працювати з нормативно-правовими актами та іншими інформаційними джерелами; застосовувати їх в професійній діяльності; застосовувати на практиці норми різних галузей права; оперувати юридичними поняттями і категоріями; складати різні види цивільно-процесуальних та кримінально-процесуальних документів; аналізувати і готувати пропозиції щодо вдосконалення правової діяльності установ, підприємств, організацій; складати організаційно-розпорядчі документи; складати і оформляти претензійно-позовну документацію; здійснювати обробку вхідних, внутрішніх та вихідних документів, контроль за їхнім виконанням; оформляти документи для передачі в архів організації; реалізувати права і обов'язки юриста, слідчого, помічника прокурора, дізнавача, судового пристава і т.д. в конкретних умовах професійної діяльності; використовувати комп'ютерну техніку в режимі користувача.

Наступним компонентом професійної компетентності юриста є *соціальний*. До даного компоненту належать комунікативна компетентність, емоційно-експресивні особливості особистості та моторно-вольові якості фахівця.

За структуру комунікативної компетентності ми приймаємо модель, запропоновану С.Л.Вишневською. Так, комунікативна компетентність юриста вміщує такі компоненти:

- інформаційно-комунікативний компонент:
  - сукупність юридичних знань (правових і нормативних актів);
  - знання психології особистості, професійного спілкування та міжособистісної взаємодії;
  - орієнтування в професійних ситуаціях на порядок реалізації прав і свобод громадян;

- здатність до самоаналізу і самопізнання.
- афективно-комунікативний компонент:
- система цінностей особистості;
- система соціальних настановлень;
- уміння і навички управління своїм емоційним станом, здатність до саморегуляції;
- система ставлень особистості, досвід міжособистісного, професійного спілкування та правових стосунків;
- здатність до емпатії;
- регулятивно-комунікативний компонент:
- уміння і навички комунікативної діяльності майбутнього юриста, засновані на правових стосунках;
- володіння техніками спілкування;
- вміння і навички вербальної та невербальної взаємодії;
- уміння і навички конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу [1].

До вольових якостей фахівця відносимо:

- здатність брати на себе відповідальність в складних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу;
- здатність об'єктивно оцінювати свої досягнення, сили та можливості;
- здатність до подолання труднощів, наполегливість тощо.

Серед емоційних особливостей спеціаліста виокремлюємо:

- врівноваженість та стресостійкість в конфліктних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу;
- емоційна стійкість у випадку прийняття відповідних рішень.

Психомоторними якостями фахівця, в тому числі – юридичної сфери діяльності – є:

- здатність до миттєвого реагування в умовах дефіциту часу;

- здатність до миттєвої реакції на раптовий зоровий та слуховий подразник (високий рівень психомоторної реактивності).

Перераховані вольові, емоційні та моторні якості фахівця є загальними для спеціалістів будь-якої сфери професійної діяльності. Виокремимо також компетенції, які входять до соціального компоненту професійної компетентності та характеризують працівника юридичної сфери діяльності. Такими компетенціями є: *соціально-особистісні компетенції* – громадянська позиція; розуміння необхідності здорового способу життя; здатність і готовність навчатися самостійно, професійно спілкуватися (в т.ч. – іноземними мовами); здатність приймати правильні рішення в ситуаціях когнітивного дисонансу; *організаційно-управлінські компетенції* – здатність та готовність оцінити результати своєї юридичної діяльності, застосовувати знання організаційно-правових основ, організовувати роботу колективу, приймати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях; *загальнонаукові компетенції* – здатність і готовність продемонструвати на практиці знання права, знання юридичної психології, вміння проведення юридичної консультації та організації експертизи законопроектів та інших нормативно-правових актів; *загальнопрофесійні компетенції* – здатність і готовність тлумачити і застосовувати закони й інші нормативні правові акти; забезпечувати дотримання законодавства в діяльності державних органів, фізичних і юридичних осіб, юридично правильно кваліфікувати факти й обставини, розробляти документи правового характеру, здійснювати правову експертизу нормативних актів, давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації, приймати правові рішення і здійснювати інші юридичні дії відповідно до законів, розкривати і встановлювати факти правопорушень, визначати міри відповідальності і покарання винних, вживати необхідні заходи щодо поновлення порушених прав; *спеціальні компетенції* – здатність і готовність застосовувати навички професійної етики, загальної (грамотність і доброзичливість) правової та психологічної культури, виявляти глибоку повагу до закону і дбайливе ставлення до соціальних цінностей правової

держави, розуміння сутності і соціальної значущості своєї професії; здатність співпрацювати з людьми, впорядкувати своє робоче місце та організувати діяльність юриста відповідно до профілю організації; чітко працювати з законодавством та інформаційно-довідковими системами, систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію, вивчати законодавство і практику його застосування, опановувати спеціальною літературою.

I, нарешті, наступним компонентом професійної компетентності юриста є *аутопсихологічний*. Базовими підструктурними елементами даного компоненту є професійне самовизначення та самоактуалізація юриста, які в загальному вигляді можуть бути описані як тривалий процес розвитку ставлення людини до своєї професії і до самого себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності або професіоналу. Професійна самоактуалізація – це пошук «себе в професії», усвідомлення власної професійної ролі, образу «Я», професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, визначення для себе професійних перспектив, особливостей їх досягнення, затвердження нових професійних цілей, прагнення до гармонійного розвитку та фасилітації становлення свого творчого потенціалу. Процес професійного самовизначення – це дії студента із самоаналізу, самопізнання і самооцінювання власних здібностей і ціннісних орієнтацій, що призводить до кращого розуміння ступеню відповідності власних особливостей вимогам обраної професії, дії, спрямовані на розвиток у себе здібностей і можливостей в процесі професійної підготовки і навчання з метою досягнення більш повної відповідності самого себе щодо обраної професії і щодо власних настановлень. Отже, до самовизначення особистості входять процеси самопізнання (усвідомлення власних інтересів, схильностей, уподобань, особливостей свого характеру і темпераменту), самооцінювання (порівняння результатів самопізнання з професійними вимогами, що висувуються обраною професією) і саморозвитку (цілеспрямований розвиток тих якостей, які необхідні студенту для успішного виконання майбутньої професійної

діяльності). Про професійне самовизначення студента можна говорити тоді, коли в його діяльності переважають процеси досягнення поставлених цілей, а умови соціальної і професійної ситуації розглядаються майбутнім юристом відповідно до сформульованих цілей. На основі виявлення того, що саме домінує в актуальній діяльності людини – умови професійної діяльності або його власні цілі, – можна зробити висновок про ступінь його активності в процесі професійного самовизначення, а також про те, чи здатен студент долати несприятливі умови в процесі реалізації своїх намірів. В умовах вищої школи розв'язання проблеми професійного самовизначення є можливим не тільки під час вивчення загальноосвітніх дисциплін, а й в процесі опанування дисциплін інших додаткових блоків. На особливу роль заслуговують дисципліни гуманітарно-психологічного циклу, які дозволяють звертатися до ціннісно-сміслових аспектів професійної діяльності, чіткого усвідомлювання людиною життєвого вибору і прийняття відповідальності за нього.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Отже, проблема професійної компетентності в психології розглядається у поєднанні з проблемами становлення готовності особистості до виконання професійної діяльності, формування соціалізації фахівця, набуття спеціалістами базових та спеціальних компетенцій, особистісного та професійного зростання тощо.

Професійна компетентність – це складне, системне явище, що включає в себе знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості фахівця, що забезпечують виконання ним власних професійних обов'язків; це – підготовленість працівника до виконання професійних функцій, пов'язаних зі спеціалізацією. Професійна компетентність як складне системне явище складається з компонентів: мотиваційного, змістового, процесуально-операційного, діяльнісно-процесуального, функціонально-особистісного та інших.

Становлення професійної компетентності передбачає активну і усвідомлену трансформацію наявних особистісних характеристик відповідно до особливостей обраної професії. При цьому, професійне становлення

особистості являє собою процес структурно-динамічного розвитку суб'єкта, в ході якого формуються і розвиваються професійно важливі якості особистості, адекватні форми її професійної активності, які відповідають соціальним і професійним вимогам та настановленням індивіда. Фундаментальною умовою становлення професійної компетентності фахівця є необхідність змін, перетворення свого внутрішнього світу і пошук нових можливостей самореалізації в професійному плані, тобто, – підвищення свого рівня професійної компетентності.

В наступних наших публікаціях опишемо критерії сформованості професійної компетентності майбутніх юристів, а також наведемо результати емпіричного дослідження щодо розвитку підструктурних елементів мотиваційно-цільового, когнітивного, соціального, аксіологічного та аутопсихологічного компонентів професійної компетентності студентів юридичних факультетів.

Список використаних джерел

1. Вишневская С.Л. Развитие профессиональной коммуникативной компетентности юриста в системе высшего профессионального образования [Электронный ресурс] : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Светлана Леонидовна Вишневская. – Ижевск : РГВ, 2007. – 205 с. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

2. Гришина И.В. Реализация личностно-ориентированного подхода в повышении квалификации руководителей школы [Текст] / Ирина Владимировна Гришина. – СПб. : СПб ГУПМ, 1998. – 42 с.

3. Кайдаш А.В. Психологические особенности профессиональной компетентности сотрудников правоохранительных органов [Электронный ресурс] : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Андрей Васильевич Кайдаш. – Ставрополь : РГБ, 2006. – 230 с. – (Из фондов Российской Государственной Библиотеки).

4. Миропольська О.В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : Автореф. дис. ...

канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Оксана Василівна Миропольська. – Хмельницький, 2010. – 20 с.

5. Ростовська В.І. Управління процесом формування професійної компетентності заступника директора з навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / Вікторія Іванівна Ростовська. – К., 2009. – 22 с.

6. Смульсон М.Л., Назар М.М. Мудрість як психологічний феномен : [Електронний ресурс] / Марина Лазарівна Смульсон, Максим Миколайович Назар, Наталія Миколаївна Мехтіханова. – irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

7. Смульсон М.Л. Проектування дистанційних розвивальних середовищ [Електронний ресурс] / Марина Лазарівна Смульсон. – psytir.org.ua/index.php/technology.../22/6

8. Тонконогая Е.П. Дидактические основы обучения руководителей общеобразовательных школ в системе повышения квалификации : Дисс. ... д. пед. н. / Евгения Павловна Тонконогая. – СПб. : 1992. – 118 с.

9. Чошанов М.А. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения [Текст] / Мурат Аширович Чошанов // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 21-29.

References transliterated

1. Vishnevskaya S.L. Razvitie professional'noj kommunikativnoj kompetentnosti yurista v sisteme vysshego professional'nogo obrazovaniya [E'lektronnyj resurs] : Dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Svetlana Leonidovna Vishnevskaya. – Izhevsk : RGV, 2007. – 205 s. – (Iz fondov Rossijskoj Gosudarstvennoj Biblioteki).

2. Grishina I.V. Realizaciya lichnostno-orientirovannogo podxoda v povyshenii kvalifikacii rukovoditelej shkoly [Tekst] / Irina Vladimirovna Grishina. – SPb. : SPb GUPM, 1998. – 42 s.

3. Kajdash A.V. Psixologicheskie osobennosti professional'noj kompetentnosti sotrudnikov pravooxranitel'nyx organov [E'lektronnyj resurs] : Dis. ... kand. psixol. nauk : 19.00.01 / Andrej Vasil'evich Kajdash. – Stavropol' : RGB, 2006. – 230 c. – (Iz fondov Rossijskoj Gosudarstvennoj Biblioteki).

4. Myropoľska O.V. Formuvannia profesijnoji kompetentnosti fachivciv mytnych orhaniv v umovach službovoji dijalnosti : Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoji osvity» / Oksana Vasylivna Myropoľska. – Chmelnyčký, 2010. – 20 s.

5. Rostovska V.I. Upravlinnia procesom formuvannia profesijnoji kompetentnosti zastupnyka dyrektora z navčalno-vychovnoji roboty zahalnoosvitnioho navčalnoho zakladu : Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.06 «Teorija ta metodyka upravlinnia osvitoju» / Viktorija Ivanivna Rostovska. – K., 2009. – 22 s.

6. Smulson M.L., Nazar M.M. Mudrist' jak psiholohičnyj fenomen : [Elektronnyj resurs] / Maryna Lazarivna Smulson, Maksym Mykolajovyč Nazar, Natalija Mykolajivna Mechtichanova. – irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

7. Cmulsion M.L. Proektuvannia dystancijnych rozvyvalnych seredovyšč [Elektronnyj resurs] / Maryna Lazarivna Smulsion. – psytir.org.ua/index.php/technology.../22/6

8. Tonkonogaya E.P. Didakticheskie osnovy obucheniya rukovoditelej obshheobrazovatel'nyx shkol v sisteme povysheniya kvalifikacii : Diss. ... d. ped. n. / Evgeniya Pavlovna Tonkonogaya. – SP6. : 1992. – 118 s.

9. Choshanov M.A. Didakticheskoe konstruirovanie gibkoj texnologii obucheniya [Tekst] / Murat Ashirovich Choshanov // Pedagogika. – 1997. – № 2. – S. 21-29.